

AMIRIY IJODI VA UNING JANR XUSUSIYATLARI

Jo'raboyeva Hayotxon O'ktamjon qizi

Farg'ona davlat universiteti Filologiya

fakulteti 3-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada o'zbek mumtoz adabiyotining yorqin vakillaridan biri bo'lgan Amiriy ijodi har tomonlama tahlil qilinadi. Shoirning adabiy merosi, uning she'riyatida aks etgan janrlar, mazmun va shakl jihatlari ilmiy-nazariy asosda yoritiladi. Amiriy asarlarida lirika ustuvorligi, g'azal janrining yetakchi o'rni hamda an'anaviy va individual poetik xususiyatlar ochib beriladi. Tadqiqot davomida shoir ijodining o'zbek mumtoz adabiyoti rivojidadagi ahamiyati asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Amiriy, mumtoz adabiyot, janr, g'azal, lirika, she'riyat, poetik an'ana, badiiy mahorat

ASOSIY QISM

O'zbek mumtoz adabiyoti taraqqiyotida Amiriy ijodi muhim o'rin egallaydi. Shoir o'z davrining adabiy muhitida faol ijod qilgan bo'lib, uning asarlari mumtoz she'riyat an'analari asosida shakllangan. Amiriy ijodida insoniy kechinmalar, ishq-muhabbat, ma'naviy poklik, sadoqat va hayotga falsafiy munosabat yetakchi mavzulardan hisoblanadi.

Amiriyning adabiy merosida g'azal janri alohida ahamiyat kasb etadi. U g'azallarida an'anaviy ishqiy-lirik motivlarni chuqur badiiy tasvirlar orqali ifodalaydi. Shoir g'azallarida tashbeh, istiora, tazod kabi badiiy san'atlardan mohirona foydalanilgan bo'lib, bu uning yuqori poetik salohiyatidan dalolat beradi. Amiriy g'azallari yengil ohang, ravon til va ichki musiqiylik bilan ajralib turadi.

Shoir ijodida lirikaning boshqa janrlari ham muhim o'rin tutadi. Muhammad, musaddas kabi shakllarda yozilgan she'rlari orqali Amiriy o'z fikr va kechinmalarini kengroq, obrazliroq tarzda ifodalashga erishgan. Bu janrlarda muallif o'z davrining ijtimoiy va ma'naviy muammolariga ham munosabat bildiradi.

Amiriy ijodining janr xususiyatlaridan yana biri — an'ana va yangilik uyg'unligidir. Shoir mumtoz adabiyot qoidalariga sodiq qolgan holda, o'ziga xos tasvir vositalari, individual uslub bilan adabiy jarayonni boyitgan. Uning she'rlarida xalqona ohang, hayotiy kuzatuvlar bilan bir qatorda, chuqur falsafiy mazmun ham seziladi. Janr jihatidan rang-barang bo'lgan Amiriy ijodi o'zbek she'riyati tarixida muhim bosqichni tashkil etadi. Shoir mavzu tanlashda va janr imkoniyatlaridan foydalanishda erkinlikka erishgan, bu esa uning asarlarini badiiy jihatdan mukammal va ta'sirchan qilgan.

Amiriy ijodini janr nuqtayi nazaridan tahlil qilish shoir shaxsiyati va uning badiiy tafakkurini anglashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shoir she'riyatida lirik janrlar yetakchi bo'lib, ular orqali qalb kechinmalari, ichki iztiroblar, ishqiy va ma'naviy holatlarning nozik qatlamlari ochib beriladi. Amiriy lirikasida tuyg'u va fikr mutanosibligi saqlangan bo'lib, mazmun shakl bilan uyg'un holda namoyon bo'ladi.

Amiriy g'azallarining asosiy xususiyatlaridan biri — obrazlarning an'anaviy bo'lishiga qaramay, ularning yangi ma'nolar bilan boyitilishidir. Yor, oshiq, hijron, firoq kabi timsollar mumtoz adabiyotda keng tarqalgan bo'lsa-da, Amiriy ularni individual ruh bilan talqin etadi. Shoir g'azallarida yor nafaqat ishqiy ob'yekt, balki ma'naviy kamolotga yetaklovchi timsol sifatida namoyon bo'ladi. Bu holat Amiriyning tasavvufiy qarashlari bilan bog'liq jihatlarni ham ko'rsatadi. Shoir bayt qurilishiga alohida e'tibor qaratadi. Har bir baytda fikr mustaqil bo'lishi bilan birga, umumiy g'oya bilan chambarchas bog'langan. Bu esa g'azalning ichki kompozitsion yaxlitligini ta'minlaydi. Amiriy qofiya va radif tanlashda ham mahorat ko'rsatadi: radif ko'pincha ma'naviy yukni kuchaytiruvchi vosita sifatida xizmat qiladi.

Amiriy ijodida muhammas va musaddas janrlarining uchrashi shoirning badiiy imkoniyatlari keng bo'lganidan dalolat beradi. Bu janrlarda lirik quvvat bilan birga didaktik ruh ham seziladi. Shoir o'git, ibrat va axloqiy xulosalarni badiiy tashbehlarisiz emas, balki obrazli ifoda orqali yetkazishga harakat qiladi. Natijada she'rlar quruq pand-nasihat darajasiga tushib qolmaydi, balki estetik zavq bag'ishlaydi.

Til va uslub masalasida Amiriy xalq og'zaki nutqiga yaqin ifodalarni mumtoz til unsurlari bilan uyg'unlashtiradi. Bu jihat uning asarlarini o'qishli va ravon qiladi. Shoir badiiy san'atlardan, xususan, tashbeh, istiora, tajnis, tazod va takrir kabi vositalardan unumli foydalanib, badiiy ta'sirchanlikni oshiradi. Ayniqsa, tazod usuli orqali ishq va hijron, visol va firoq, umid va dard qarama-qarshiliklarini yorqin ochib beradi.

Amiriy ijodida janr va mazmun uyg'unligi alohida ko'zga tashlanadi. Har bir janr shoir tomonidan ma'lum bir g'oyani ifodalash uchun ongli ravishda tanlangan. G'azal ishqiy-lirik kechinmalar uchun ishlatilgan bo'lsa, ko'p bandli she'rlar orqali falsafiy va axloqiy masalalar kengroq yoritilgan. Bu holat Amiriy janr imkoniyatlarini chuqur anglagan shoir sifatida namoyon etadi. Umuman olganda, Amiriy ijodining asosiy tahlili shuni ko'rsatadiki, shoir mumtoz adabiyot an'analari tayangan holda, o'z davri ruhini va shaxsiy ijodiy konsepsiyasini janrlar orqali samarali ifoda eta olgan.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Amiriy ijodi o'zbek mumtoz adabiyotining janr jihatdan boy va mazmunan teran qatlamini tashkil etadi. Shoir g'azal va boshqa lirik janrlarda ijod qilib, ishqiy, ma'naviy va falsafiy g'oyalarni yuksak badiiy saviyada ifodalagan. Uning asarlari mumtoz poetik an'analarning davomchisi bo'lish bilan birga, individual ijodiy uslub namunasidir. Amiriy ijodini o'rganish o'zbek adabiy merosini chuqurroq anglashda muhim ilmiy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Amiriy. Devon. — Toshkent: O‘zbekiston Fanlar akademiyasi nashri.
2. Imomaliyeva M. I. Amiriy ijodida haqiqiy va majoziy ishq tasviri ,Qo‘qon universiteti ilmiy axborotnomasi.
3. Sayfullayeva U. Amiriy va uning irfoniy olamiga bir nazar,Involta ilmiy jurnali.
4. Adizova I. Amiriy adabiy merosida taxmislarning o‘rni ,Navoiy nomidagi universitet ilmiy to‘plami.
5. Abduraxmonova O. Amiriy she‘riyatida qofiya va uslub masalalari ,Xalqaro ijtimoiy-gumanitar fanlar jurnali.
6. Tojiboyeva M. R., Goziyev A. N. Amiriy devonida arabcha so‘zlarning badiiy vazifasi ,Sharq filologiyasi masalalari.
7. Fitrat. Adabiyot qoidalari. — Toshkent.
8. Hayitmetov A. O‘zbek mumtoz lirikasining poetikasi. — Toshkent: Fan.
9. Qodirov V. O‘zbek adabiyotida janrlar taraqqiyoti. — Toshkent: Fan.
10. To‘xtasinov U. O‘zbek mumtoz adabiyoti tarixi. — Toshkent: O‘qituvchi.

